

Thema

Kerkverband in saamhorigheid

M.H. Sliggers

Als kerken zijn we een kerkverband aangegaan omdat we bij elkaar horen. We zijn één in geloof. Eén in belijden. Samen horen we bij onze ene Heer Jezus Christus. Daarom willen we zoveel mogelijk met elkaar in saamhorigheid optrekken. Vergelijkbaar met hoe we dat doen als leden van onze plaatselijke kerk. De gemeenschap der heiligen is omvangrijker dan alleen de eigen gemeente. Vandaar dat we als kerken elkaar zoeken en in een kerkverband leven met een kerkorde waarin we de omgang met elkaar concreet gestalte geven. Het woord *samen* vormt de drive van ons kerkverband.

Maar zijn we nog wel onverdeeld gelukkig met ons kerkverband? In november 2005 werd in Garderen een congres gehouden, 'Blij met de kerk'. Geconfereerd werd over onderlinge verschilpunten binnen onze kerken. Ik ben daar niet bij geweest, maar in een verslag staat te lezen dat een aantal congresgangers - naar ik aanneem representatief voor een stroming binnen onze kerken - 'zich door een duidelijke gehechtheid aan de manier van kerk-zijn die decennialang binnen de Gereformeerde Kerken heeft gegolden, bekneld voelt, vooral waar sommige gemeenteleden de kerkorde en uitspraken van de generale synode gebruiken als argument om ergens tegen te zijn'.

Deze congresgangers vinden dat plaatselijke kerken zelf moeten kunnen uitmaken 'welke liederen zij willen zingen, of ze een doopformulier willen gebruiken, wie ze willen toelaten tot het avondmaal, hoe ze de middagdiensten willen inrichten en de huisbezoeken willen laten plaatsvinden'. Zij vinden verder dat 'de kerken wel qua leer op elkaar betrokken moeten blijven, maar dan via een nieuwe belijdenis die smaller is'. En wat hun betreft: 'Het kerkverband hoeft niet op de helling, maar de classis zou meer als denktank moeten fungeren.'¹

Hier wordt de suggestie gewekt alsof de dingen die genoemd zijn, niet horen tot ons gemeenschappelijk geloof. En dat je elkaar op dit soort punten vrij moet laten. Als dat waar is, wordt onze saamhorigheid wel drastisch ingeperkt!

Maar naar mijn overtuiging wordt op deze manier ons kerkverband sterk ondergewaardeerd. Het lijkt me daarom goed eens na te gaan waarom en hoe we een kerkverband onderhouden.

Wat voor kerkverband hebben we?

Ons kerkverband is een 'confederatie', een verbond dat we als kerken samen zijn aangegaan. Voor zo'n confederatie zijn een paar dingen kenmerkend.

In de eerste plaats: we zijn dat verbond *vrijwillig* aangegaan. Niemand kan ons ertoe dwingen. Je treedt als kerk zelf toe. Uit overtuiging. Uit geloof.

Maar is het uit geloof, dan doe je het niet vrijblijvend. Zo van: je kunt toetreden, maar je kunt het evengoed niet doen. Nee, als kerken weten we ons *verplicht* tot samengaan in zo'n verband. Verplicht tegenover onze Heer en Meester. Verplicht ook naar elkaar. Zoals je dat ook persoonlijk bent tegenover de gemeenschap der heiligen: niemand kan je ertoe dwingen lid te worden van je plaatselijke kerk. Je doet het vrijwillig. Maar je doet het wel. Uit geloof. Je weet je ertoe verplicht tegenover de Here Jezus die Zich zijn gemeente vergadert (vr./antw. 54 HC), als de grote Herder van de schapen (Joh. 10:16). Je weet dat je niet de vrijheid hebt

om je van de kerk afzijdig te houden om op jezelf te blijven staan (art. 28 NGB). Zo treden we ook als plaatselijke kerk toe tot de gemeenschap der heiligen in het kerkverband. Zeker, de omgang met elkaar in het kerkverband is minder intensief. Je leeft als kerken meer op afstand van elkaar. Maar de gemeenschap is er. En die blijft er. Samenleven in kerkverband houdt nooit op. We gaan met elkaar om als kerken in de regio. En verderop. Landelijk. Overal zijn broeders en zusters. Ook over de grenzen van ons land. In heel de wereld. Het is opbouwend en bemoedigend om broeders en zusters in zusterkerken wereldwijd tegen te komen en het geloof met elkaar te kunnen delen.

In de tweede plaats: in dat verbond blijven we elk als kerk *zelfstandig*. We gaan niet op in een groot geheel. We worden geen filiaal van een landelijke onderneming of van een multinational die ‘wereldkerk’ heet. We krijgen niet van hogerhand voorgeschreven hoe we kerk moeten zijn. We zijn als leden van de confederatie elk in onze eigen plaats volledig kerk, gemeente, lichaam van Christus, naar 1 Korintiërs 12:27.

Maar we zijn als plaatselijke kerk niet autonoom. We stellen niet onze eigen normen en regels. Hebben we elk te maken met het Woord van onze Heer, dan hebben we dat ook samen. We richten ons kerkelijk leven in door samen te doen naar dat Woord van de Heer. Gaande op de weg die Hij al zo lang gaat met zijn kerk. Gelovend dat ‘het Woord van God niet bij ons begonnen is en niet alleen ons bereikt heeft’ (1 Kor. 14:36).

In de derde plaats hebben we als kerken elk onze *stem in het geheel*. Een even zwaar wegende stem. Een grote kerk met veel leden en meerdere predikanten is niet belangrijker dan een kleine gemeente zonder predikant. In art. 83 van de kerkorde is een soort gelijkheidsbeginsel vastgelegd: niet heersen over elkaar. Dat is wezenlijk voor ons gereformeerde kerkverband. Voor onze Heer zijn we als kerken allen gelijk. Alleen Hij staat boven ons. Het komt niemand toe, ook geen plaatselijke kerk, zeggenschap over anderen naar zich toe te trekken. We nemen het ook als kerken ter harte wat Christus de apostelen op het hart bindt: ‘Gij zult u niet rabbi laten noemen; want één is uw Meester en gij zijt allen broeders’ (Mat. 23:8).²

Bij de hervorming van het kerkverband in de 16e eeuw hebben de kerken in ons land, ontkomen aan de macht van de paus in Rome, het gelijk zijn aan elkaar van meet af aan vastgelegd. Het spreekt boekdelen dat de eerste officiële synode, de synode van Emden 1571, daartoe direct besloot. Art. 83 van onze kerkorde is artikel 1 van haar Acta.³

Geen hiërarchie

Onze gereformeerde confederatie moet daarom niets hebben van hiërarchie. In dat art. 83 zeggen we duidelijk: geen kerk en geen ambtsdrager mag over anderen heersen, *op welke wijze ook*. Heerszucht kan zomaar de kop opsteken.

Zo kan een *synode* gaan heersen. De Afscheiding in 1834 en ook later de Doleantie in 1886 werden daardoor nodig. Evenzo de Vrijmaking in 1944. Gaat een synode haar wil opleggen, dan maakt ze de saamhorigheid kapot. Kerkelijke vergaderingen hebben bevoegdheden gekregen, vastgelegd in art. 30 en 31 en 35 van de kerkorde. Maar geen autonome bevoegdheid! De kerken gaan na of de besluiten terecht zo genomen zijn of niet. En daarvoor hebben zij één norm: het Woord van onze Heer. Met daarbij de afspraken in de kerkorde die dat Woord recht willen doen.

Ook een *kerkenraad* kan zijn eigen wil aan de gemeente proberen op te leggen door iets door te drukken wat niet juist is. Een kerkenraad geeft wel leiding, maar is niet autonoom. Norm is

alleen ‘naar de wil van de Heer’ en die wil moet de kerkenraad in zijn beleid transparant maken. Dat is de ondertoon in art. 36 en 37 KO.

Zelfs een *predikant* kan op zijn eentje de dienst willen gaan uitmaken. Hij kan macht naar zich toe trekken. Heb je een dominee die gevierd en bevlogen is, dan kan hij in groeiende bewondering op het schild geheven worden. Wat hij doet en zoals hij doet, is alleen maar geweldig. De dominee voelt zich steeds meer vrij in zijn handelen. Maar wat gevaarlijk! Voor gemeente én predikant. Hoe breng je hem tot de orde? Het ondertekeningsformulier voor predikanten (art. 53 KO) en de kerkvisitatie (art. 44 KO) zijn geschikte middelen. En blijft de predikant zijn eigen gang gaan zonder zich van iemand wat aan te trekken, dan zijn er zelfs zware maatregelen beschikbaar in art. 79 en 80 KO om de gemeente te beschermen. Wat we zeker niet moeten doen, is weer bisschoppen aanstellen.⁴ Dan geef je toch weer macht aan personen in de kerk. Nee, géén pausjes meer in de kerk! Daar hebben onze kerken in de 16e eeuw terecht hartgrondig néé tegen gezegd. Het is ook niet nodig. Althans niet in een gereformeerde kerkregering.

Ook geen independentisme

In een gereformeerde confederatie past ook geen vrijblijvende opstelling. In dat geval laat je je als kerk niets gezeggen door besluiten van meerdere vergaderingen. Je voelt je vrij om je al of niet aan zulke besluiten te houden. We maken uiteindelijk zelf uit hoe we kerk zijn. Zo’n houding heet independentisme. Ze claimt volledige autonomie voor elke plaatselijke kerk. De kerkenraad laat daarbij dan op democratische manier, dus bij meerderheid van stemmen, vaststellen wat de gemeente wil. Want de gemeente, de congregatie, beslist en de kerkenraad voert uit. Vandaar ook wel de aanduiding congregationalisme. De gemeenteleden hebben toch allen de Geest ontvangen?

De gereformeerde kerken hebben dit independentisme altijd met overtuiging afgewezen. De gemeente is geen democratie, God zelf regeert haar via leiding door de gezamenlijke oudsten (1 Tim. 5:17).⁵ Bovendien hebben de kerken in de 16^e eeuw van meet af aan over eredienst en liturgie, over belijdenis en liturgische formulieren via synodes bindende besluiten genomen. Voor hen stond vast dat het hier gaat om ons gemeenschappelijk geloof.

Artikel 31 KO

Als ik nu denk aan wat op het congres ‘Blij met de kerk’ te berde gebracht is, dan zeg ik: dit is niet vol te houden. Niet dat ik daar zomaar het label ‘independentisme’ aan wil hangen. Ik besef best dat ik afga op een paar zinnen in een verslag van een uitvoerige bespreking. Wel mag ik er denk ik van uitgaan, dat in die paar zinnen de kern is weergegeven van wat toen naar voren is gebracht. En dus van gedachten die onder ons leven.

Maar raken de liederen die wij zingen, niet door hun inhoud rechtstreeks het geloof en belijden van ons allemaal? Of je een doopformulier wel of niet gebruikt, is dat echt een vrije keuze? Keuze van wie? Van de doopouders? Van de kerkenraad? Is een uiteenzetting van de doop niet belangrijk? Soms bekruipt je de vrees dat de doop van de kinderen op de tocht komt te staan. Moeten we dan niet tegen elkaar zeggen, zoals we doen in art. 59 KO: gebruik nu juist wel de doopformulieren om ons allen, jong en oud, bij de betekenis van de doop te houden? En moeten die formulieren straks nog meer het accent op het recht van de kinderdoop zetten, laten we daar dan samen aan werken? Wie je toelaat tot het avondmaal is dat echt alleen een zaak van hoe je er plaatselijk over denkt? Maar dan geef je toch toe aan

een subjectivisme: jij denkt er zus over, ik denk er zo over? Typisch voor de 'ik vind'-sfeer van onze tijd? Is dat gezond voor ons geloof? Voor ons kerk-zijn?

Naar mijn overtuiging hebben we elkaar als kerken hard nodig om op de goede koers te blijven. Daarom moeten we zeker niet de belijdenis willen versmallen. Nog afgezien van de vraag hoe je dat voor elkaar moet krijgen. Als het Woord van God niet bij onze gemeente begonnen is, ook niet alleen onze eigen gemeente bereikt heeft (1 Kor. 14:36), moeten we dan niet in de volle breedte van ons kerk-zijn samen optrekken?

Art. 31 van onze kerkorde, waar het hart van ons gereformeerd kerkverband klopt, is een uitnemende weg: Via onze meerdere vergaderingen die besluiten nemen met een bepaald gezag - we geven zelf die besluiten bindende kracht -, richten we ons kerk-zijn in. Behalve als je bewezen acht dat iets met het Woord van God of met de kerkorde strijdig is. Je bewijs kan overtuigend zijn. Maar dan moet wat besloten is, veranderd worden. Of bijgesteld. Synodebesluiten zijn wel eens meer gewijzigd. Maar onze saamhorigheid blijven we vasthouden. We leggen genomen besluiten niet stilzwijgend naast ons neer.

Wat de Schrift ons leert

In het Woord van God vind je geen model voor een gereformeerd kerkverband. Wel vinden we aanwijzingen die ons een weg wijzen. En aangeven hoe de christelijke kerken op elkaar betrokken zijn. Een paar voorbeelden.

Petrus schrijft zijn eerste brief als een rondzendbrief 'aan de vreemdelingen die in de verstrooiing zijn' (1 Petr. 1:1). Een kring van kerken.⁶ Meervoud dus. In 2:9 noemt de apostel hen: 'een uitverkoren *geslacht*, een *koninkrijk* van priesters, een heilige *natie*, een *volk* Gode ten eigendom.' Enkelvoud. Dezelfde oudtestamentische namen geeft God ook aan zijn nieuwtestamentische volk. Elke kerk is het voor zich. Maar ze zijn het ook samen. Voor God zijn de kerken samen zijn ene volk.

Paulus heeft een rondgang gehouden in diverse kerken om de noodlijdende kerk van Jeruzalem financieel te helpen. Dat is zo afgesproken (Gal. 2:10). Korinte spoort hij aan mee te doen (1 Kor. 16:1-4). Nog een keer in 2 Korintiërs 8 en 9. Aan Rome schrijft hij over de afdracht van het geld (Rom. 15:25-28). Later vertelt hij dat hij het afgedragen heeft (Hand. 24:17-18). De apostel leert zusterkerken op elkaar betrokken te zijn en waar nodig te helpen. Aan de 'gemeenten in Galatië' heeft dezelfde apostel één en dezelfde brief geschreven (Gal. 1:2). Daarin noemt hij dingen die hen elk als gemeente raken. Kennelijk raakt het die kerken ook *samen*. Zo'n brief moedigt dan ook aan om elkaar als kerken te zoeken.

In *Handelingen 15* wordt beraad gehouden in de kerk te Jeruzalem over de plaats van de gelovigen uit de heidenen in de gemeente van Christus. Een hot item! Het maakte de gemeenschap diep verdeeld. Fijn nu om te zien hoe onder leiding van de Geest er overeenstemming is gegroeid. En hoe dat aan de andere kerken wordt overgebracht (Hand. 15:22v). Zo wordt de saamhorigheid alleen maar versterkt.

Ook *Christus* zelf geeft aan dat voor Hem 'de zeven stadskerken van westelijk Klein-Azië'⁷ één geheel zijn (Op. 2 en 3). Het hele boek, inclusief de zeven afzonderlijke brieven, laat Hij Johannes aan al die zeven kerken toesturen. Hun allen gaat aan 'wat de Geest tot de gemeenten - meervoud! - zegt.' Over mooie dingen, ook over elkaars zonden. Kennelijk om er

iets mee te doen. Wellicht hetzelfde als wat wij met visitatierapporten (naar art. 44 KO) doen op de classis: doorspreken, elkaar aanspreken en bemoedigen. In saamhorigheid!

Opmerkelijk overigens: nergens lees je in het Nieuwe Testament enige aanwijzing dat een oudste of opziener als een bisschop de plaats van de apostelen overneemt. De apostelen zijn uniek als fundamenteleggers van de kerk (Mat. 16:18; Ef. 2:20). Onopvolgbaar. Hun gezag echter blijft. In de Schrift. Evenzeer is er niets dat erop wijst dat Christus zelf in de kerk een persoonlijke vervanger moet hebben! Het latere episcopaat is een fatale misgroei geworden.

De saamhorigheid stimuleren

Tot slot zou ik ervoor willen pleiten onze saamhorigheid als kerken juist te stimuleren in plaats van af te zwakken. Liever maximaliseren dan minimaliseren. Denken vanuit de gemeenschap is nodig om elkaar als kerken tot een hand en een voet te zijn.

Graag vertaal ik naar ons kerkverband door wat de Schrift zegt in Hebreeën 10:23-24 over het onwankelbaar vasthouden aan de belijdenis van wat wij hopen en het op elkaar acht geven om elkaar aan te vuren tot liefde en goede werken.

Ons plaatselijke kerkelijke leven is niet (meer) uniform. Dat hoeft ook niet. Via synodes zijn kaders uitgezet waarbinnen we ons ruim kunnen bewegen. Er is genoeg vrijheid om zelf van alles te regelen.

Laten we aan de saamhorigheid ook inhoud geven. En elkaar niet klem willen zetten met kerkordeartikelen en synodebesluiten. Terecht dat je je daardoor 'beklemd kunt voelen'. Genomen besluiten zijn geen hefboom 'om ergens tegen te zijn'. We moeten ze graag voor beter willen geven als het beter kan. Maar laat het wel gaan over inhoud en over argumenten. Onder synodebesluiten liggen argumenten. Wil je als kerk iets anders, iets beters, ga dan niet op je eigen houtje aan de gang, zonder je van de rest iets aan te trekken. Koppel je gedachten terug op de gemeenschap van kerken waarin je staat. De classis is dan al dichtbij. Leg je gedachten langs de lijnen die we hebben, aan je zusterkerken voor. Hoe de classis 'meer als denktank zou moeten fungeren', weet ik niet precies, maar daar is zeker ruimte voor overleg over dingen die je belangrijk vindt. Of het nu gaat over kerkelijke contacten die je plaatselijk hebt of over liturgische veranderingen die je nodig vindt, koppel in elk geval terug op de classis. Daar hebben we art. 41 of 44 voor.

Ik zou er ook voor willen pleiten dat we er in onze gemeenten extra werk van maken om het kerkverband te blijven waarderen. Jongeren (en ouderen) moeten af van de gedachte dat we een kerk(verband) zijn geworden die/dat van regeltjes aan elkaar hangt. Dat ergens ver weg een synode bepaalt wat wij wel en niet mogen. Want dat is niet zo. Via prediking, catechese, bijbelstudie, onderling gesprek, kunnen we liefde voor het kerkverband bijbrengen. Liefde voor elkaar. Vanuit de liefde tot onze Heer.

Noten:

- ^{1.} Het verslag '*Gesprek in crisissfeer geeft ontspanning*' is te vinden op de website www.woordenwereld.nl. Het geciteerde staat onder 'Botsende meningen'.
- ^{2.} J. van Bruggen merkt in zijn commentaar op Mattëus op dat mozaïsche rabbi's niet meer nodig zijn, omdat Jezus als de blijvende Messias de gestorven Mozes opvolgt. Daarmee is voor ons de nieuwe bedeling aangebroken waarin Christus onze enige Meester blijft. Jakob van Bruggen, *Matteüs, het evangelie voor Israëel*, Kampen 1990, p. 401.
- ^{3.} Zie *Kerkelijk Handboekje*, uitgegeven door P. Biesterveld en H.H. Kuyper, Kampen 1905, p. 35. J. Kamphuis schrijft uitvoerig over Emden in zijn boekje *Zo vonden wij elkaar. Het begin van het Nederlandse gereformeerde kerkverband, de synode van Emden 1571*, Groningen z.j., p. 51v.

4. Volgens een verslag in het *ND* van 7 augustus 2007 heeft Bert de Leede, rector van het seminarium dat de scholing van predikanten van de PKN verzorgt, in het tijdschrift *Kontekstueel* gepleit voor de invoering van protestantse bisschoppen. Tijdens een jaarvergadering van de Gereformeerde Bond in 2006 heeft De Leede dat kennelijk ook al eens gedaan. 'Een bisschop', aldus de rector volgens dat *ND*-verslag, 'kan predikanten die tot geestdrijvers dreigen te worden, in het gareel houden.'
5. Vgl. ook Hand. 14:23; 1 Tess. 5:12-13; Tit. 1:5-11; 1 Petr. 5:1-5.
6. Zie P.H.R. van Houwelingen, *1 Petrus. Rondzendbrief uit Babylon*, CNT, Kampen 1991, p. 34v.
7. Zie H.R. van de Kamp, *Openbaring, Profetie vanaf Patmos*, CNT, Kampen 2000, p. 21.